

Frankfurtes pie Mainas pilsētas bibliotēkas Skolu bibliotēku centra speciāliste Hanke Zila

Skolas bibliotēka kā piedzīvojums: Hanke Zila par Vācijas skolu bibliotēku informācijpratības veicināšanas aktivitātēm

2009.gada 7.aprīlī Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības institūta un Gētes institūta Rīgā organizētajā skolu bibliotekāru tālākizglītības seminārā "Informācijpratības veicināšana skolas bibliotēkā" radošo darbnīcu par skolu bibliotēku informācijpratības veicināšanas pasākumiem vadīja Frankfurtes pie Mainas pilsētas bibliotēkas Skolu bibliotēku centra (*Schulbibliothekarische Arbeitsstelle Stadtbücherei Frankfurt am Main, SBC*) speciāliste Hanke Zila (*Hanke Sühl*).

Skolas bibliotēka — daudzveidīgu prasmju attīstībai

"Mani skolēni izmanto pirmo labāko "Google" rezultātu — un no tā rodas referāts". Tas ir kādas Ķelnes skolotājas citāts, kas kārtējo reizi apliecina mūsdienu jaunatnes darba metodes. Diemžēl šādu taktiku veicina arī paši skolotāji un nereti pat bibliotekāri, kuru uzdevums ir iemācīt skolēniem efektīvi darboties ar pēc iespējas dažādiem medijiem (un bibliotēkā ir šie mediji!). Lai gan ikdienā vairāk tiek runāts par informācijpratību, var šķirt vairākas prasmes, kas attīstāmas bibliotēkā:

- lasītprasme — spēja lasīt vārdus, teikumus un pilnus tekstus, saprast tekstu pēc būtības;
- informācijpratība — spēja kompetenti, lietderīgi un atbildīgi darboties ar informāciju, to sameklēt, atlasīt, organizēt un prezentēt;
- mediju prasme — spēja efektīvi izmantot dažādus medijus un to saturu saskaņā ar mērķiem un vajadzībām: pazīt medijus, orientēties to pasaulē, prast tos kritiski vērtēt;
- metožu izmantošanas prasme — spēja izmantot noteiktas mācību un darba metodes patstāvīgai dažādu mācību un reālās dzīves jomu apgūšanai.

Prasmju attīstīšanā skolu bibliotekāriem jāsadarbjas ar skolotājiem: jāvienojas par regulāriem klašu apmeklējumiem, jāveido standartmateriāli un paraugi, ko iespējams izmantot atkārtoti. Šādu paraugmateriālu kopu piedāvā SBC. Tālāk aplūkoti Frankfurtes pie Mainas skolu bibliotēku darba piemēri.

Levads bibliotēkā ar metamu kauliņu

Vienkāršs, rotaļīgs ievads bibliotēkā — ar metamā kauliņa palīdzību bērni iemācās svarīgāko. Izmanto piepūšamu metamu kauliņu kuba formā. Uz katras skaldnes ir kabatiņa, kurā ieliek kādu bibliotēkas vidi atainojošu attēlu (dators, elektroniskais katalogs, grāmatas, kompaktdiski u.c. mediji, meitene, kas plēš grāmatu, bibliotekāre, bibliotēkas plaukti u.c.). Bērni met vai ripina viens otram kauliņu un stāsta par katrā attēlā redzamo. Tā kā attēli ir izņemami, tos var mainīt un piemērot citiem pasākumiem: mīklu minēšanai, viktorīnām utt.

Burvju metamā kauliņa maģiju izmēģina Latvijas bibliotekāri

Atklāj savu skolas bibliotēku!

Skolēni atklāj bibliotēku ar telpas plāna palīdzību. Nofotografē 10–12 vietas bibliotēkā, fotogrāfijas sagrupē atbilstoši plānojumam, uzdevumu lapas sakopē nepieciešamajā daudzumā. Skolēnu uzdevums — sasaistīt fotogrāfiju ar attiecīgo vietu plānā un to atrast. Ieteicams ar vienu uzdevumu lapu strādāt vismaz diviem skolēniem. Uzdevumu veikšanā var sacensties pāri vai komandas. Šādā veidā skolēnu uzmanība tiek pievērsta detaļām, ko viņi paši varētu nepamanīt.

Skrundas vidusskolas bibliotekāres Baibas Eversas sagatavotais kuba makets iepazīšanās spēlei ar bibliotēku

Burvju metamais kauliņš, kuru var izmantot ne tikai ievadam bibliotēkā

Rallijs bibliotēkā

Bibliotēkā nosaka apmēram 10–12 pieturas un katrai sagatavo lapas ar vienu jautājumu. Īsi pirms rallija pieturās izvieto pildspalvas un grāmatas par atbilstošu tēmu. Ejot no vienas pieturas uz otru, skolēni atbild uz jautājumiem, izmantojot uzziņu literatūru, internetu, datubāzes u.c. Vēlams, lai vienu uzdevumu veiktu vismaz divi skolēni. Rallija noslēgumā visas atbildes tiek izanalizētas. Šādi nepiespiestā veidā skolēni iemācās darboties patstāvīgi, iegūst un apmainās ar zināšanām.

Viktorīna par bibliotēkas nozaru krājumu

Viktorīnas mērķis ir iepazīstināt skolēnus ar nozaru literatūras daudzveidību bibliotēkā. Pirms viktorīnas bibliotekārs eksponē atraktīvas nozaru literatūras grāmatas par dažādām tēmām. Pēc īsa ievada nozaru literatūrā katrs skolēns izvēlas vienu grāmatu un apmainās ar savu partneri, jo arī šajā procesā iesakāms darbs pāri. Katrs izdomā vairākus jautājumus par iegūto grāmatu un to kopā ar jautājumiem atdod partnerim atpakaļ. Tiek norunāta nākamā tikšanās, kad jābūt sagatavotām atbildēm uz partnera jautājumiem un tiek apspriesta jautājumu un atbilžu kvalitāte.

Ievads bibliotēkas krājuma izmantošanā

Bibliotekārs sagatavo un izdrukā 6 uzdevumus par bibliotēkas krājumu, ko izdala skolēnu grupām (vēlams — katrā 3 dalībnieki). Katrai grupai tiek atvēlēts dators, atbildes meklē, izmantojot gan elektronisko katalogu, gan krājumu. Nobeigumā veic atbilžu un meklēšanas metožu analīzi. Šādā veidā skolēni mācās izmantot elektronisko katalogu un atrast grāmatas plauktos, saistīt katalogu ar bibliotēkas krājumu.

Patstāvīga bibliotēkas apguve

Vispirms bibliotekārs sagatavo bibliotēkas darbu raksturojošus materiālus, ar kuriem iepazīstina skolēnus. Sadalīti grupās, viņi izstrādā savu "Ievadu bibliotēkā", kam jāietver bibliotēkas pakalpojumi, krājuma raksturojums, elektroniskā kataloga un uzziņu, kā arī nozaru literatūras izmantošanas, iegūtās informācijas vērtēšanas principi. Katrs izstrādātais "Ievads" tiek prezentēts citiem.

Tīmekļa vietņu vērtēšana

Skolēni tiek sadalīti grupās pa 3–4 pie viena datora ar internetslēgumu. Katra grupa saņem 5 tīmekļa vietņu adreses un pārbauda šo tīmekļa vietņu kvalitāti. Bibliotekāram, izvēloties tīmekļa vietnes, jāpievērš uzmanība tam, lai 2 no tām būtu nepiemērotas, proti, neatbilstošas pēc satura, pārlietu sarežģītas utt. Visi rezultāti tiek pierakstīti un apspriesti nodarbības beigās. Šādi skolēni tiek mācīti pārbaudīt internetā rodamās informācijas ticamību, kā arī apgūt un izmantot tīmekļa vietņu vērtēšanas kritērijus.

Grāmatplauktu māksla

Zīmēšanas stundās notiek daļu veidošana bibliotēkas plauktiem. Pēc īsa ievada par mediju sistemātisko izvietojumu un tematisko grupu saturu katrs skolēns izvēlas vienu tematisko grupu, kurai gatavo šķirkļus. Nobeigumā šķirkļi tiek laminēti un svinīgi ievietoti plauktos.

Plauktu māksla apvieno patīkamo ar lietderīgo — šādi plauktu uzraksti ir gan informējoši, gan vizuāli pievilcīgi un oriģināli

Oto Hāna skolas (Otto-Hahn-Schule) skolēnu radošie darbi grāmatu mākslas jomā

Grāmatu māksla

Skolēni zīmēšanas stundās no grāmatām veido mākslas objektus. Šim nolūkam skolas bibliotēka skolēniem piešķir norakstītās grāmatas. Gatavie objekti tiek eksponēti skolas bibliotēkā.

Grāmatu "Bingo"

Grāmatu "Bingo" ir jautājumu spēle, kurā bērni iemācās operatīvi iegūt informāciju. Vispirms, izmantojot kādu zināmu grāmatu, tiek skaidroti tādi jēdzieni kā autors, nosaukums, grāmatas nodaļa, izdevniecība utt. Tad tiek uzdoti jautājumi. Tas, kurš pirmais savā grāmatā atrod atbildi, skaļi sauc "Bingo!", saņemot vienu punktu par pareizu atbildi. Tas, kurš savāc visvairāk punktu, kļūst par "Bingo" karali.

Dzejas "Bingo"

Mērķis — iepazīt dzeju rotaļīgā veidā. Iesākumā tiek izvēlēti dzejoļi un sagatavotas to prezentācijas. Spēles vadītājs izskaidro noteikumus un uzsāk dzejoļu skaļu un lēnu lasīšanu. Skolēni salīdzina dzirdētos dzejoļu vārdus ar vārdiem, kas uzrakstīti viņu dalībnieka kartītē, un atbilstošos nosvītro. Spēle tiek spēlēta pēc "Bingo" noteikumiem — skolēns, kurš nosvītrojis visas nepieciešamās rindas, skaļi sauc "Poetry Bingo!" ("Dzejas Bingo!"). Šādi var iepazīt gan klasisko, gan moderno literatūru.

Radošā rakstniecības darbnīca

Atbilstoši izvēlētajam moto, skolēni raksta īsos stāstus vai dzeju. Pasākumu vada speciālists: valodnieks, literatūrzinātnieks, dzejnieks vai rakstnieks. Daiļdarbus vērtē žūrija, labāko tekstu autori tiek prēmēti svinīgā noslēguma pasākumā, kas veicina motivāciju. Pasākuma priekšrocība ir tā, ka rakstīšanu konsultē īsts rakstnieks, nevis skolotājs. Piemēram, 2009.gada maijā Frankfurtē pie Mainas tika prezentēta stāstu antoloģija "Zaļais pērtiķis dzīvo" ("Der grüne Affe lebt"), kurā apkopoti skolēnu radošajās rakstniecības darbnīcās tapušie darbi.

Tematiskā kartiņu spēle "Pāris"

Skolēnu mērķis ir izveidot tematisku kartiņu spēli, kuras uzdevums — salikt pa pāriem savstarpēji saderīgas kartītes. Skolēni tiek sadalīti vairākās grupās pa 4–5 dalībniekiem. Katra grupa izvēlas savu tēmu un veido kartiņu komplektu, atbilstošos jēdzienus meklējot skolas bibliotēkā. Rezultātā tiek izveidoti vairāki tematiski kartiņu komplekti no savstarpēji atbilstošiem kartiņu pāriem. Tēmas iespējamas visdažādākās: literatūrā var veidot kartiņu komplektu no kartiņu pāriem "Autors" — "Darba nosaukums" vai dažādu literāro varoņu pāriem, kas var būt gan mīlētāji, gan sāncenši un pretinieki; dabaszinātnēs — izmantojot savstarpēji atbilstošu formulu, dabas parādību, augu, dzīvnieku pārus; valodniecībā — dzimtās valodas un svešvalodas vārdus, antonīmu, sinonīmu, gramatikas likumu pārus; ģeogrāfijā — saistot valstis un to galvaspilsētas, naudaszīmes, kontinentus; sportā — dažādu sporta veidu atribūtiķu, notikumus utt.

Kad spēle gatava, to attiecīgā kartiņu komplekta veidotāju vadībā izmēģina pārējie — kartītes tiek sajauktas un skolēniem tās atkal jāsavieno pa pāriem. Kā redzams, šī aktivitāte noder ne tikai bibliotēkas iemaņu pilnveidošanai, bet arī mācību vielas apguvei un nostiprināšanai.

Veļas aukla

Veļas auklai pa pāriem piespraustas grāmatu vāku vai ilustrāciju kopijas un lapas ar grāmatu nosaukumiem tā, lai nosaukumi un attēli nesader. Skolēnu uzdevums ir sakārtot ilustrācijas atbilstoši grāmatu nosaukumiem. Pirms pasākuma bibliotekārs ieskenē un izdrukā grāmatu vākus vai ilustrācijas un sagatavo lapas ar grāmatu nosaukumiem. Klase sapulcējas pie veļas auklas, un skolēni pa vienam maina grāmatas nosaukuma lapu pie, viņuprāt, pareizā vāka vai ilustrācijas. Lapu pārkārtošana notiek absolūtā klusumā. Noslēgumā tiek noskaidroti pareizie atrisinājumi — kurš nosaukums atbilst kurai ilustrācijai.

Latvijas bibliotekāri H.Zilas vadībā iemēģina vācu skolēnu iecienīto spēli "Veļas aukla" — grāmatu nosaukumi jāsavieno ar pareizajiem, tiem atbilstošajiem attēliem

Grāmatu pasaule viņpus bibliotēkas

Skolēni grāmatnīcā patstāvīgi izvēlas medijus, kurus, viņuprāt, būtu jāiegādājas skolas bibliotēkai. Mērķis — iepazīt grāmatu pasauli ārpus bibliotēkas un bez bibliotekāra klātbūtnes. Svarīgi ir uzticēties skolēniem, parādīt, ka viņu viedoklis ir svarīgs, ka viņu izvēle tiek atbalstīta. Frankfurtes pie Mainas bibliotekāri novērojuši, ka skolēni šo uzdevumu veic ļoti rūpīgi un atbildīgi, jo medijs tiek izvēlēts nevis sev, bet visai skolai. Lai piešķirto summu iztērētu pēc iespējas lietderīgāk, skolēni nereti pat apvienojas grupās. Sagatavošanās posmā precizējamas finanses (Frankfurtē pie Mainas katram skolēnam tiek izsniegts vidēji 10 eiro), piemērotas grāmatnīcas izvēle un galvenās pirkuma idejas. Mācību stundas laikā skolēni tiek sagatavoti grāmatnīcas apmeklējumam: tiek uzsverta atšķirība starp bibliotēku un grāmatveikalu, apskatīti mediju veidi un to vērtēšanas kritēriji. Tālāk skolēni dodas uz grāmatnīcu un patstāvīgi iegādājas mediju, kas vēlāk tiek katalogizēts un kurā tiek ielīmēts ekslibris: "Mediju izvēlējās un iesaka (vārds, uzvārds)". Skolēnu atlasītajiem izdevumiem tiek atvēlēts atsevišķs plaukts ar nosaukumu "Izvēlas un iesaka skolēni", "Skolēns skolēnam" u.tml. Plaukta kārtojums un noformējums ir skolēnu ziņā. Pirms mediju ievietošanas plauktā var sarīkot iepazīšanās pasākumu, kurā skolēni prezentē pašu iegādātās grāmatas.

Paveiktais darbiņš	Datums	Paraksts
Pirmais izlasītais burts		
Pirmais izlasītais vārds		
Pirmais izlasītais teikums		
Pirmā izlasītā lappuse grāmatā		
Pirmā izlasītā grāmata		
Nosaukums		
Lasīju 5 minūtes		
10 minūtes		
15 minūtes		
20 minūtes		
Izlasītas jau 10 grāmatas		
20 grāmatas		
30 grāmatas		
Protu atstāstīt lasīto		
Protu grāmatām atrast autoru un nosaukumu		
Man jau ir savs iemīļots autors		
Vārds, uzvārds		
Man jau ir sava mīļākā grāmata		
Nosaukums		

LASĪTĀJA PASE

Izdota Skrundas vidusskolas bibliotēkā
1.b klases skolniecei
Zanei Lapiņai
2009. gada 9. septembrī

B.Eversas izveidotā Lasītāja pase

Lasīšanas pase un Lasīšanas mape

Skolēniem sistemātiski lasot, tiek attīstīta lasītprasme. Lasīšanas pasē (*Lesepas*) (sākumskola) un Lasīšanas mapē (*Leseakte*) (pamatskola) tiek atzīmēts ikviens skolēna lasīšanas sasniegums. Lasīšanas pase vizuāli noformēta kā īsta pase (formāts, struktūra), un izlasītās lappuses vai lasīšanai bibliotēkā izmantotās minūtes tiek dokumentētas ar parakstu un/vai zīmogu. Lasīšanas mapē (A4 formāts) skolēns ieraksta īsu izlasītā kopsavilkumu, ko bibliotekārs dokumentē ar parakstu. Kopsavilkumā skolēns uzrāda autoru, nosaukumu, sniedz īsu satura atstāstu un vērtējumu. Grāmatai var ielikt arī atzīmi (skolēniem tas ļoti patīk), taču priekšroka dodama plašākam rakstiskam vērtējumam, jo šīs aktivitātes mērķis ir veicināt ne tikai lasītprasmi, bet arī rakstītprasmi.

Lasīšanas koks: vēl tukšs un jau izplaucis — apaudzis ar skolēnu izlasītajām grāmatām

Lasīšanas koks

Šīs aktivitātes rezultātā tiek izveidots Lasīšanas koks. Bibliotēka izvēlas aptuveni 25 grāmatas un izstāda tās uz galda pie Lasīšanas koka. Katru reizi, kad bērns izlasījis kādu grāmatu no Lasīšanas koka saraksta, viņš atzīmē to uz lapas (autors, nosaukums, savs vārds) un pievieno šo lapu kokam. Šādā veidā sasniegumi kļūst uzskatāmi. Tāpēc Lasīšanas koku vēlams novietot vietā, kur ikdienā ir daudz skolēnu. Apaugot lapām, koks prezentē skolēnu gaumi, uzskatus, viedokļus utt. Katrs, kas izlasījis vismaz 15 grāmatas, saņem sertifikātu un balvu.

Bilžu grāmatu kino

No bilžu grāmatām izveidota *PowerPoint* prezentācija, kas tiek demonstrēta lielai bērnu grupai. Katrs attēls tiek projicēts uz sienas, kopīgi lasot tekstu un apspriežot attēlā redzamo vai arī sacerot tekstu uz vietas. Piemērots pašiem mazākajiem lasītājiem.

Vācu semināra atskaņas Latvijas skolās

Daudzi Latvijas skolu bibliotekāri Gētes institūtā pieredzēto jau izmantojuši praksē, piemēram, Skrundas vidusskolas bibliotekāre Baiba Eversa organizējusi iepazīšanās nodarbību ar bibliotēku pirmajām klasēm, izmantojot metamo kauliņu, kā arī izveidojusi un izdalījusi Lasītāja pases. Cita rotaļa, kas piedāvā radoši iepazīt bibliotēku, bija spēle ar bērnu mīļākajām grāmatām. Katrs bērns atnesa no mājām savu mīļāko grāmatu un attēloja to zīmējumā. Zīmējums tika iedots citam bērnam, kam bija jāsameklē attiecīgais iespieddarbs bibliotēkā. B.Eversa atzīst, ka, šādā veidā iepazīstinot bērnus ar bibliotēku, viņiem ir daudz lielāka interese, nekā ja bibliotēka tiek parādīta tradicionāli — ar vienkāršu stāstījumu. Lasītāja pasi atzinīgi novērtējuši ne tikai bērni, bet arī klašu audzinātāji un literatūras skolotāji. Jādomā, ka vācu pieredze būs noderīga ne vienā vien Latvijas skolas bibliotēkā.

(Pēc semināra un H.Zīlas materiāliem sagatavojusi **Māra Jēkabsons**; M.Jēkabsons, SBC un Skrundas vidusskolas foto)